

MODERN (LIBERAL) CONSTITUTIONALISM AND DEMOCRACY. FEATURES, INTERACTIONS, CONNECTIONS

Răzvan Cosmin Roghină

PhD, University of Bucharest

Abstract: Democracy, like constitutionalism, projects the interaction between people (demos) and power (kratos). The people are the ones holding the political power, which can be exercised directly (direct democracy) or mediated by representatives (indirect democracy). In the latter case, the power conferred to representatives can not be used against its original holders. When this exercise becomes abusive, democracy - alone – lacks the institutional levers necessary to negotiate or to eliminate politico-social conflicts between legal order and social order.

Democracy's tools are not, through isolation, capable to prevent or resolve power abusing. The theoretical and practical tools offered by the ideology of constitutionalism are the ones designed, through their nature and purpose, to prevent and, when is required, to resolve conflicts between political power and state power.

In this article, we will highlight the features of modern constitutionalism (liberal) and of democracy, the connection and interaction between them, emphasizing, thus, what we call constitutional democracy.

Keywords: constitutionalism, constitution, democracy, people, political power, state power

Constituționalismul modern a apărut și s-a dezvoltat prin cultivarea unor valori, principii, instituții și mecanisme menite să stea împotriva absolutismului monarhic și în favoarea egalității și libertății indivizilor¹. Articolul 16 din *Declarația franceză a drepturilor omului și cetățeanului* din 1789 stabilea că orice societate în care

---

¹G.SARTORI, *Constitutionalism: A Preliminary Analysis*, American Political Science Review, Vol.56, nr.4, 1962, p.853. C.H.MCILWAIN, *Constitutionalism: Ancient and Modern*, Cornell University Press, Ithaca, New York, 1947.

garanția drepturilor omului este asigurată, nici separația puterilor stabilită, nu are constituție. Ca atare, constituționalismul modern și-a propus garantarea eficientă a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, respectiv promovarea principiului separației puterilor ca un instrument al siguranței cetățenilor. Separația și echilibrul puterilor în stat a devenit un instrument pentru înblânzirea puterii statale. Prin prisma coordonatelor acestui principiu constituțional, pus în legătură cu principiul suveranității populare/naționale și principiul guvernământului reprezentativ, s-a născut regimul parlamentar (mai întâi, în varianta dualistă²).

În consecință, se proiectează și legătura dintre constituționalism și democrație, raportul de putere dintre puterea politică, aparținând poporului/ națiunii, și puterea statală.

La începutul evoluției statelor moderne, puterea statală era considerată a fi suverană în mod necondiționat. Era o putere ce nu putea să fie limitată. Această concepție poate fi observată, de exemplu, la T. Hobbes³. Democrația a apărut în peisajul constituționalismului în momentul în care s-a promovat ideea că un guvernământ poate funcționa în mod legitim doar dacă are la bază consimțământul guvernaților. O astfel de viziune decelăm încă din secolul al XVII-lea, în lucrările lui J. Locke⁴. Suveranitatea poporului, în acea etapă istorică, a fost evaluată – teoretic – ca o emancipare colectivă. J. Locke a accentuat ideea că poporul era originea legitimității guvernământului și că binele indivizilor care îl compun, tradus sub forma unor drepturi naturale, nu putea să fie ignorat. Astfel a justificat suveranitatea poporului. Potrivit rațiunii sale, valabilă și astăzi, puterea guvernământului nu poate să fie exercitată împotriva poporului, întrucât cel dintâi nu are decât o putere conferită de cel de al doilea – guvernatul.

Maxima potrivit căreia *ceea ce afectează pe toți, trebuie să fie aprobat de toți* s-a referit, la acea vreme, la ideea că nu poate exista o putere legitimă fără consimțământul

---

²Răspundere politică a guvernului este abidirecțională; acest răspundea atât în fața parlamentului cât și în fața monarhului. Dublul răspundere a fost o consecință a limitării dreptatei puterii monarhului. Apariția constituționalismului modern liberal și a identificării monarhului limitat și, la scurt timp, curentul parlamentar dualist. Expresia limitării și echilibrării puterilor în stat a continuat să pună monarhul în centrul procesului de moderare. Puterea sa trebuie să fie redusă și mai mult pentru a se putea da un contur mai puternic regimului reprezentativ. Drept urmare, spre sfârșitul secolului al XIX-lea, s-a așezat o putere executivă clar deținută de guvern – răspunzător doar în fața parlamentului – regimul parlamentar monist (M. MORABITO, *Histoire constitutionnelle de la France (1789-1958)*, 9e édition, Montchrestien, Paris, 2006, p. 305).

³T. HOBBS, *Despre om și societate*, traducere de O. Gramași M. Mamulea, Edit. ALL, București, 2011.

⁴J. LOCKE, *Two Treatises of Government*, T. II, <http://www.lonang.com/exlibris/locke/>.

guvernațiilor și nu la instituirea unor proceduri de vot. Semnificația maximei era una de ordin moral. Guvernantul era ținut să guverneze în interesul comun. Scopul era, deci, să se afirme că societatea este atât sursa cât și obiectul autorității politice.

În altă ordine de idei, suveranitatea populară nu era activă, ci pasivă. Din acest punct de vedere, idealul democrației nu era încă conturat. Absența opoziției echivala cu menținerea consimțământului. Prin *demos* și *kratos* s-a făcut distincție între guvernantul bun, legitim, care era devotat poporului, și guvernantul rău, care își cultiva doar propriul interes. Sub acest aspect, ideile democratice s-au legat de idealurile constituționale prin poziția antidespotică. Astfel, constituționalismul a preluat și înglobat *demos*-ul și *kratos*-ul pentru a justifica și măsura legitimitatea acțiunilor guvernantului.

Ideea participării active a poporului la guvernare a apărut mai târziu. J.J. Rousseau a exclamat cerința guvernării poporului prin el însuși. Teoria sa despre voința generală, ce trebuia să fie transformată în lege, ignora, însă, voința sau interesele minorității. Conform filosofului francez, minoritatea trebuia să fie recunoscătoare majorității pentru faptul că, prin conturarea unei voințe generale, o elibera de riscul trăirii unor greșeli. Faptul că minoritatea putea să fie privată de drepturi fundamentale nu a contat pentru J.J. Rousseau, în pofida faptului că a caracterizat drepturile individului ca fiind indivizibile și inalienabile. În numele formulei din urmă, Rousseau a respins ideea reprezentării⁵: *Suveranitatea nu poate fi reprezentată din aceeași rațiune că ea nu poate fi înstrăinată. Ea consistă esențial în voința generală și voința generală nu se poate reprezenta. Toate legile pe care poporul în persoană nu le-a ratificat, nu sunt legi.* În schimb, pentru Montesquieu, antipodul lui J.J. Rousseau, guvernământul reprezentativ era indispensabil, întrucât autoguvernarea nu era doar periculoasă, înlocuind absolutismul monarhic cu cel democratic, ci și imposibilă. Acesta a pornit de la ideea suveranității naționale, potrivit căreia suveranitatea aparține națiunii ca entitate colectivă. De vreme ce voința națiunii nu putea să fie exprimată de ea însăși, a delegat - în întregul ei-, printr-un mandat colectiv și general, puterea unor reprezentanți generali.

---

⁵ J.J. Rousseau a acceptat ideea reprezentării doar sub forma în care cei aleși nu erau decât simpli mandatarii ai celor reprezentați, urmând să facă cunoscută voința imperativă a acestora – era vorba de un mandat imperativ (J.J. ROUSSEAU, *Contractul social*, Edit. Mondero, București, 2007).

Moderarea ideii poporului guvernant a dus la ideea participării poporului la guvernare. Este vorba de trecerea la *democrația indirectă*, caracterizată ca un sistem în care coexistă principiul reprezentativității și principiul democrației pure (directe), în sensul că, pe lângă organul legiuitor ales, mai sunt instituționalizate și mijloace de intervenție directă a poporului în procesul legiferării.

Astfel, democrația, asemeni constituționalismului, a început să determine interacțiunea dintre popor (*demos*) și putere (*kratos*).

Poporul deține puterea politică și o utilizează în mod nemijlocit (democrație directă) sau mijlocit, prin reprezentanți (democrație indirectă). Potrivit principiilor democrației indirecte, reprezentanții trebuie să fie aleși *în mod corect* pentru a exercita puterea de stat *în mod legitim*. Această putere, dobândită prin votul de încredere al poporului, își menține caracterul legitim atât timp cât este exercitată *în interesul și beneficiul celor reprezentați*⁶. Din moment ce democrația este un sistem de guvernare în care cetățenii participă la procesul de conducere, puterea conferită reprezentanților nu poate să fie folosită împotriva titularilor puterii politice. Totuși, când exercitarea puterii devine abuzivă, democrația – singură – nu dispune de pârgurile instituționale necesare pentru a elimina conflictele politico-sociale din ordinea de drept și ordinea socială. Ba mai mult, raporturile de putere create prin democrație tind, prin felul competențelor atribuite, să intre pe căi opuse, contrare scopurilor ori obligațiilor inițiale. Instrumentarul democrației nu este, în mod izolat, apt să evite abuzurile de putere. Instrumentele teoretice și practice oferite de ideologia constituționalismului modern sunt cele care, prin natura și scopurile lor, sunt apte să prevină și, după caz, să soluționeze conflictele dintre puterea politică și puterea statală.

Sesizăm și o dificultate în a reține faptul ca democrația poate fi efectivă în absența unui fond constituțional. *Poate să existe democrație fără drepturile constituționale: libertatea de exprimare, libertatea de asociere și dreptul de a alege și a fi ales? Poate să existe o societate liberă, o societate capabilă să decidă asupra unor probleme politice și sociale, în lipsa unor instituții reprezentative (democratice) care să opereze într-un cadru constituțional?* Privind problema dintr-o asemenea perspectivă, democrația se

---

⁶ Puterea de stat nu este altceva decât o parte instituționalizată a puterii politice. Ne aflăm în fața unui raport de la întreg la parte și invers.

întrepătrunde cu constituționalismul, rezultând o *democrație constituțională*. Constituționalismul, punând accent pe libertatea individului, este compatibil cu principiile democrației. Ba mai mult, după caz, fiecare își conturează eficacitatea pe bază de reciprocitate. Constituționalismul modern (liberal) garantează drepturile și instituțiile care fac democrația posibilă⁷; în lipsa lor, nu ar putea să existe cu adevărat o societate deliberativă, democratică.

Constituționalismul garantează democrația, dar nu și invers. În acest sens, în doctrină se apreciază că democrația este de succes atunci când este completată de principii și instituții constituționale⁸. Se vorbește despre o democrație constituțională acolo unde principiile democratice și constituționale se împletesc cu succes și-n practică, având drept scop protejarea libertății și egalității indivizilor. O constituție democratică efectivă face ca factori precum averea sau statutul social să nu influențeze posibilitatea exercitării drepturilor și libertăților consacrate constituțional. Forța economică a unui individ poate să fie decisivă pentru obiectivarea scopului unui drept, spre exemplu obținerea unui mandat de reprezentare – ca finalitate a dreptului de a fi ales –, fără să se rețină o lezare a spiritului constituționalismului ori democrației. Împletirea principiilor constituționale cu cele democratice impune regula potrivit căreia averea, statutul unei persoane sau orice alte asemenea împrejurări nu trebuie să aibă valoarea unei *chei de acces* la drepturile și libertățile recunoscute de legea fundamentală. Bineînțeles, aceasta realitate nu trebuie să fie privită prin prisma unei egalități absolute în drepturi. Unele drepturi sunt exclusive. Egalitatea în drepturi nu denotă faptul că oricare este calificat pentru orice – pentru valorificarea tuturor drepturilor –, ci faptul că oricine care îndeplinește anumite criterii general valabile poate să devină subiectul exercitării anumitor drepturi, cum ar fi drepturile exclusiv politice.

---

⁷J. I. COLON-RIOS, *Weak Constitutionalism: Democratic Legitimacy and The Question of Constituent Power*, Victoria University of Wellington Legal Research Paper No. 33/2012, p.1, <http://ssrn.com/abstract=2120240>, pagină accesată în data de 04.05.2016.

⁸N. WALKER, *Constitutionalism and the Incompleteness of Democracy: An Iterative Relationship* (July 28, 2010). University of Edinburgh School of Law Working Paper No. 2010/25, <http://ssrn.com/abstract=1650016>, pagină accesată în data de 23.04.2016; W. OSIATYNSKI, *Constitutionalism, Democracy, Constitutional Culture*, în "Constitutional Cultures", M. Wyrzkowski (ed.), Institute of Public Affairs, Varsovia, 2003, p. 150.

Democrația este un mod de guvernare ce permite poporului să participe la conducerea statului. Precum constituționalismul, democrația s-a născut în favoarea libertății poporului și își păstrează rostul și natura specifică atât timp cât acest sens este menținut. Drept urmare, atunci când reprezentanții ignoră voința poporului, raportul de reprezentare nu mai exista, pierzându-și legitimitatea. De aceea se consideră că orice revizuire constituțională ar trebui să treacă prin filtrul electoratului pentru a fi legitimă. Se deduce că nu doar puterea legislativă ar trebui să poată propune revizuirii, ci și poporul. Principiile democrației stau drept piloni în susținerea ideii potrivit căreia cetățenii trebuie să aibă posibilitatea de a propune, de a delibera și de a decide asupra celor mai importante transformări constituționale prin căi participative clare, cum ar fi votul. Constituționalismul modern (de factură liberală) a îmbrățișat această viziune democratică⁹, instituind astfel de mecanisme deliberative și participative (ofensive și defensive) în mâinile guvernanților, ca garanții împotriva abuzurilor. Acolo unde puterea de revizuire a constituției stă exclusiv în contul puterii legislative, fără a fi nevoie de o confirmare populară, democrația este scoasă din peisaj, chiar dacă, la modul principial, se consideră că voința reprezentanților evocă – în mod indirect – voința poporului. Democrația nu se confundă cu ideea că deciziile trebuie să fie luate, în virtutea raportului de reprezentativitate, numai de cei care au fost puși, prin vot, în poziția de reprezentanți. Privită doar dintr-un asemenea unghi, democrația ar putea favoriza concentrarea puterii în mâinile guvernanților¹⁰, împrejurare împotriva căreia constituționalismul s-a dezvoltat. Putem spune, așadar, că ideile constituționalismului dau rost practic democrației, prevenind “tirania majorității”, în vreme ce democrația dă contur rațional protecției individului împotriva abuzurilor din partea reprezentanților. Unele drepturi constituționale sunt constitutive pentru democrație, iar altele stau drept garanție. Puterea nu poate fi folosită în contra celor care au conferit-o spre exercitare în numele și-n interesul lor. Puterea de stat, în baza principiilor constituționalismului și democrației, este o putere delegată, o putere derivată și condiționată.

---

⁹J. I. COLON-RIOS, *op. cit.*, pp. 4-5. (<http://ssrn.com/abstract=2120240>)

¹⁰ Una din obiecțiile lui Jean Jacques Rousseau împotriva democrației reprezentative era că reprezentanții, după ce sunt aleși, nu mai pot fi controlați de alegători: *Poporul englez se crede liber, dar greșește. El este liber doar în timpul alegerilor parlamentare: membrii parlamentului fiind aleși, poporul iar cade în sclavie și devine nimic.* (J. J. ROUSSEAU, *op. cit.*, p. 108.)

Democrația constituțională poate fi privită, sub accente democratice, ca reprezentând puterea majorităților anterioare asupra celor prezente și viitoare¹¹. Bineînțeles, aceasta nu înseamnă că, dacă realitățile constituționale se schimbă, constituția nu se poate modifica. Democrația constituțională nu evocă un dictat al majorității, ci o legitimitate a majorității, o legitimitate care nu trebuie să fie artificială. Legitimitatea nu e veșnică. Legitimitatea este recunoscută ca atare atât timp cât își menține fundamentul, scopul pentru care a fost recunoscută. Dacă motivele și datele sociale care au generat-o nu îi mai pot sta drept fundament, înseamnă că aceasta nu mai exprimă o voință majoritară, o voință populară. Astfel, o constituție trebuie să fie deschisă revizuirii, dar într-un mod nuanțat. Ea trebuie să protejeze, cu cerința valabilității, acele valori percepute ca fiind specifice identității poporului, respectiv acele reguli ce s-au dovedit ori sunt considerate a fi esențiale pentru cultivarea unui regim constituțional autentic. Dacă se impun revizurii largi, o nouă voință populară se poate transpune, prin intermediul unei puteri constituante, într-o nouă lege fundamentală. Cea din urmă, odată constituită, nu acordă o nouă constituție, ci consemnează realitatea noii ordini constituționale ce trebuie confirmată de o majoritate populară, potrivit principiilor democrației. Constituția este un element de legătură cu viitoarele generații, bazat pe considerente de protecție, și nu pe idei de constrângere. Într-o asemenea ordine de idei, întrebări interesante se pot ridica în cazul transplanturilor constituționale¹², *e.g.*: poate o lege fundamentală transplantată să formeze o legătură subiectivă între generații, mai cu seamă între prima generație și cea imediat următoare?; supraviețuirea unei Constituții de-a lungul mai multor schimburi de generații presupune concluzia existenței unei legi fundamentale efective, care respectă principiile constituționalismului modern?; acceptările temporale succesive din partea poporului indică un transplant constituțional de succes și, implicit, o legătură subiectivă între

---

¹¹A. LARRY, *Constitutional Rules, Constitutional Standards, and Constitutional Settlement: Marbury v. Madison and the Case for Judicial Supremacy*, Constitutional Commentary, Forthcoming, Vol. 20, Issue 2, 2003, p. 373 (pp. 369-378).

¹² Fenomenul transplantului constituțional se referă la situația în care un sistem de drept preia norme, instituții, concepte constituționale și chiar regimuri politice din alte sisteme de drept; transplantul constituțional poate fi înțeles și ca un proces prin care «elemente constituționale» se răspândesc și exercită influențe pe plan internațional. În explorarea problematicii circulației modelelor juridice în lume întâlnim numeroase metafore: împrumut juridic, transpoziție juridică, import juridic, iritație juridică, fertilizare juridică ș.a.. Pentru o scurtă analiză asupra *transplantului constituțional*, a se vedea R.C. ROGHINĂ, *Transplantul constituțional*, RDPb, Edit. Universul Juridic, nr. 4/2012.

generații? O constituție impusă poate să se transforme într-o constituție proprie, care să nu fie tolerată, ci acceptată datorită protejării sociale pe care o implică? Răspunsurile pot varia, ipotezele implicate fiind numeroase. Cert este că analiza unui transplant constituțional nu se face doar prin prisma formelor normative și instituționale transplantate, ci și prin prisma conținutului acestora. Toate elementele puse sub analiza trebuie să fie raportate la desfășurarea lor – negativă sau pozitivă – din practică. Reperetele teoretice ale analizei trebuie să fie elementele constitutive ale ideologiei constituționalismului, cele care – prin efectivitatea lor practică – duc la reținerea unui regim constituțional autentic, bazat pe o constituție incontestabilă.

De asemenea, dacă raportăm democrația la Constituție, ca și mod de evaluare, trebuie avute în vedere anumite chestiuni. Existența unei legi fundamentale scrise nu este suficientă pentru încadrarea unui sistem de drept în constituționalism. Constituția poate să formuleze un sistem de guvernare totalitar, deci antidemocratic. Pentru a caracteriza un stat ca fiind democratic, trebuie să descoperim dacă legea fundamentală a respectivului stat oferă alegeri regulate, corecte și accesibile cetățenilor sub forma dreptului de a se asocia politic și de a-și exprima liber opiniile politice fără teamă de represiune. De asemenea, după cum deja s-a subliniat, realizarea democrației presupune și existența unor mecanisme constituționale de adoptare și revizuire deschise participării populare, atât în forma discuțiilor libere, cât și a inițiativelor constituționale și a votului aprobativ concret.

Democrația are nevoie de o constituție într-o formă scrisă? Cert este că există democrație și acolo unde nu există o constituție scrisă. Spre exemplu, Marea Britanie este o țară democratică care respectă principiile constituționale fără să aibă parte de o lege fundamentală scrisă. Ca atare, considerăm că întrebarea corectă este: *are democrația nevoie de o constituție?* Dacă ne referim la democrație ca la un mod de transpunere instituțională a voinței majorității membrilor unei societăți, constituția nu pare să fie necesară pentru ca suveranitatea poporului să-și găsească proiectare socială prin exercitarea puterii de către reprezentanți¹³. Principiile suveranității poporului și, indirect, ale suveranității parlamentului, ca organ reprezentativ suprem, par a fi suficiente pentru dezideratele populare. Dar, după cum istoria dreptului ne arată fără echivoc, fără o

---

¹³W. OSIATYNSKI, *op. cit.*, p. 152.

diviziune a puterii, fără o diluare instituțională a acesteia și fără o garanție efectivă pentru protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, puterea tinde să devină abuzivă¹⁴.

*Constituționalismul îmbracă democrația, îi umple golurile și o confirmă în practică*¹⁵. Democrația poate fi o amenințare la adresa drepturilor individuale atunci când, de exemplu, o majoritate parlamentară este tentată să manipuleze drepturile politice pentru a-și crește șansele de a fi reconfirmată în urma alegerilor¹⁶. De aceea, democrația, privită ca o combinație dintre principiul reprezentativității, principiul separației puterilor și principiul general al limitării puterii statale, nu poate să supraviețuiască în afara practicilor constituționale¹⁷. Nu există o democrație modernă fără principii constituționale¹⁸.

BIBLIOGRAFIE

- ALEXIS DE TOCQUEVILLE, *Despre democrație în America*, traducere de M. Boianțiu, B. Staicu, Editura Humanitas, București, Vol. I, 1995;
- COLON-RIOS J. I., *Weak Constitutionalism: Democratic Legitimacy and The Question of Constituent Power*, Victoria University of Wellington Legal Research Paper No. 33/2012, <http://ssrn.com/abstract=2120240>;
- HOBBS T., *Despre om și societate*, traducere de O. Gramași, M. Mamulea, Edit. ALL, București, 2011;
- LARRY A., *Constitutional Rules, Constitutional Standards, and Constitutional Settlement: Marbury v. Madison and the Case for Judicial Supremacy*, Constitutional Commentary, Forthcoming, Vol. 20, Issue 2, 2003;
- LOCKE J., *Two Treatises of Government*, T. II, <http://www.lonang.com/exlibris/locke/>;

---

¹⁴ALEXIS DE TOCQUEVILLE, *Despre democrație în America*, traducere de M. Boianțiu, B. Staicu, Editura Humanitas, București, Vol. I, 1995, pp. 321-337. „Ceea ce reproșez cel mai tare guvernării democratice, așa cum e ea organizată în Statele Unite, nu e slăbiciunea ei, cum mulți susțin în Europa, ci dimpotrivă, forța ei invincibilă. Și ceea ce îi displace cel mai mult în America nu este extrema libertate care domnește acolo, ci puținele garanții împotriva tiraniei”. (*Ibidem*, p. 328). J. STUART MILL, *Despre libertate*, (1859), traducere de A. P. Iliescu, Editura Humanitas, București, 1994, pp. 24-73.

¹⁵W. OSIATYINSKI, *op. cit.*, p. 152.

¹⁶*Ibidem*, p. 153.

¹⁷*Ibidem*.

¹⁸*Ibidem*, p. 150.

MCILWAIN

C.H., *Constitutionalism: Ancient and Modern*, Cornell University Press, Ithaca, New York, 1947;

MORABITO M., *Histoire constitutionnelle de la France (1789-1958)*, 9e édition, Montchrestien, Paris, 2006;

OSIATYINSKI W., *Constitutionalism, Democracy, Constitutional Culture*, în "Constitutional Cultures", M. Wyrzkowski (ed.), Institute of Public Affairs, Varsovia, 2003;

ROGHINĂ R.C., *Transplantul constituțional*, RDPb, Edit. Universul Juridic, nr. 4/2012

ROUSSEAU J.J., *Contractul social*, Edit. Mondero, București, 2007;

SARTORI G., *Constitutionalism: A Preliminary Analysis*, American Political Science Review, Vol. 56, nr. 4, 1962;

STUART MILL J., *Despre libertate*, (1859), traducere de A. P. Iliescu, Editura Humanitas, București, 1994;

WALKER N., *Constitutionalism and the Incompleteness of Democracy: An Iterative Relationship* (July 28, 2010). University of Edinburgh School of Law Working Paper No. 2010/25, <http://ssrn.com/abstract=1650016>